

۲۰۱۰۹۹۷

سید محسن قتالی

بررسی حقوقی منابع آبی
و اموال عمومی در قوانین موضوعه ایران

مؤلف:

سید محسن قتالی خمیری

سرشناسه	:	قتالی خمیری، سیدمحسن، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور	:	بررسی حقوقی منابع آبی و اموال عمومی در قوانین موضوعه ایران / مولف سیدمحسن قتالی خمیری.
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات راه دکتری: سنجش و دانش، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۰۳ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۴۶۵-۵۷۳-۶
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	آب، منابع -- قوانین و مقررات-- ایران
موضوع	:	Water-supply -- Law and legislation-- Iran
موضوع	:	آب، منابع-- ایران
موضوع	:	Water-supply -- Iran
موضوع	:	اموال دولتی -- ایران
موضوع	:	Government property -- Iran
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ ۲۸/ ۳۰۴۶KM۱۲
رده بندی دیویی	:	۵۵۰۴۶۹۱. ۴۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۲ ۲۵۵

عنوان: بررسی حقوقی منابع آبی و اموال عمومی در قوانین موضوعه ایران

مولف: سید محسن قتالی خمیری

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

ناشر: گروه آموزشی مدرّس، سنجش و دانش

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

صفحه آرایي: مهتاب دوستی

طراح جلد: مهتاب دوستی

قیمت: ۱۸۰,۰۰۰ ریال

کلیه حقوق مادی و معنوی برای مولف محفوظ می باشد

www.rezomephd.ir

www.sanjesh.ir

۱	مقدمه
۳	دیپلماسی آب های فرامرزی و نظام بین الملل
۱۲	تدوین صحیح مصرف بهینه
۱۵	نقش آب در توسعه پایدار و وضعیت آب در ایران
۱۵	چالش های بنیادی
۱۵	محدودیت ذاتی آب
۱۵	* عدم توازن بارندگی
۱۵	* خشکسالی
۱۶	* کاهش کیفیت آب
۱۶	* جمعیت و مصرف
۱۷	روش های تامین آب
۱۷	۱. سفره های آب زیرزمینی
۱۷	۲. چاه
۱۷	۳. قنات
۱۸	۴. چشمه
۱۸	۵. آب های سطحی
۱۸	سیاست ها و راهبرد ها
۲۰	توصیه هایی برای برنامه ریزی و اجرای طرح های مدیریت مصرف آب
۲۱	حوزه های آبخیز کشور
۲۱	۱. حوزه آبخیز دریای خزر
۲۲	۲. حوزه خلیج فارس و دریای عمان
۲۲	۳. حوزه آبخیز ارومیه
۲۲	۴. حوزه آبخیز دریاچه نمک قم
۲۲	۵. حوزه آبخیز اصفهان و سیرجان
۲۳	۶. حوزه نیریز یا بختگان

۲۳	۷. حوزه آبخیز جازموریان
۲۳	۸. حوزه دشت کویر
۲۳	۹. حوزه آبخیز کویر لوت
۲۴	۱۰. حوزه اردستان، یزد، کرمان
۲۴	۱۱. حوزه هامون
۲۴	جایگاه نیروگاه های آبی در استراتژی کشور
۳۱	منابع آب های زیرزمینی در حقوق آب ایران
۳۳	تعریف آلودگی آب
۳۴	انواع اصلی آلاینده ها
۳۴	الف- مواد نفتی
۳۵	ب- آفت کش و علف کش
۳۶	پ- فلزات سنگین
۳۶	ت- زباله های خطرناک
۳۷	ث- مواد آلی زائد
۳۷	ج- رسوبات
۳۷	چ- میکروارگانیزم های مضر
۳۸	ح- آلودگی گرمایی
۳۹	سیر تاریخی قوانین و مقررات منابع آب های زیرزمینی
۳۹	فصل اول: قوانین و مقررات منابع آبی زیرزمینی
۴۰	فصل دوم: آیین نامه های اجرایی و تصویب نامه های قوانین مرتبط با منابع آبی
۴۲	رویکرد نظام خصوصی مالکیت و بهره برداری از آب ها در چارچوب قانون مدنی
۴۲	مسایل مربوط به تفکیک آب ها و تقسیم بندی آنها
۴۲	مسایل مربوط به مالکیت منابع آبی
۴۳	مسایل مربوط به بهره برداری از منابع آبی در قانون مدنی
۴۳	مسایل مربوط به حریم منابع آبی در قانون مدنی
۴۴	رویکرد نظام نظارت عمومی بر مالکیت و بهره برداری از آب ها در چارچوب قوانین اختصاصی
۴۵	قانون راجع به قنوت
۴۵	قانون اجازه تأسیس بنگاه آبیاری

- قانون تأسیس وزارت آب و برق ۴۶
- قانون حفظ و حراست از منابع آب های زیرزمینی کشور ۴۶
- قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۴۷
- رویکرد نظام دخالت، حاکمیت، مالکیت و بهره برداری از آب ها در چارچوب قانون اساسی ۴۸
- رویکرد نظام تفکیک مباحث مالکیت و بهره برداری از آب ها در چارچوب قوانین توسعه ۵۰
- قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۵۰
- قوانین کیفری اختصاصی حفاظت از منابع آبی ۵۱
- الف: قوانین عمومی آب ۵۲
- قانون حفظ و حراست از منابع آب های زیر زمینی کشور مصوب ۱۳۴۵ ۵۲
- قانون آب و نحوه می شدن آن مصوب سال ۱۳۴۷ ۵۲
- قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۱۳۶۱ ۵۳
- ب: قوانین حفاظت از آب ۵۴
- ۱- قانون مجازات اخلال کنندگان در تأسیسات آب و برق و گاز و مخابرات کشور مصوب ۱۳۵۱ ۵۴
- ۲- قانون اصلاح قانون جلوگیری از تصادفات علمی مصوب ۱۳۵۲ ۵۴
- ۳- لایحه قانونی جلوگیری از هر گونه تجاوز نسبت به منابع آب مصوب ۱۳۵۸ ۵۴
- ۴- لایحه قانونی راجع به تجاوز به اموال عمومی مردم آراء از انحصار حقیقی و حقوقی مصوب ۱۳۵۸ ۵۵
- ۱- لایحه قانونی راجع به تعقیب اشخاص بوسیله دادستانان پس از انقلاب اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ ۵۵
- ۲- لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور مصوب ۱۳۵ ۵۶
- الف: پیشینه تاریخی تشکیلات و وظایف سازمان های آب و فاضلاب ۵۷
- ۱- تبصره ۲۲ قانون بودجه سال ۱۳۲۸ کل کشور ۵۸
- ۲- تبصره ۲۸ قانون بودجه سال ۱۳۲۸ کل کشور ۵۸
- ۳- قانون انجام لوله کشی آب و فاضلاب شهر تهران مصوب ۱۳۳۰/۳/۷ ۵۸
- ۴- لایحه قانونی مربوط به اصلاح قانون آب و فاضلاب شهر تهران مصوب ۱۳۳۳/۱۱/۲۵ ۵۸
- ۵- قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۵ ۵۹
- ۶- قانون راجع به تأسیس وزارت آب و برق مصوب ۱۳۴۲/۱۲/۲۶ ۵۹
- ۷- تبصره ۵ قانون بودجه کل کشور مصوب ۱۳۵۲ ۵۹
- ۸- قانون تشکیل شرکتهای تأمین و توزیع آب و تأسیسات فاضلاب شهرها مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹ ۶۰
- ۹- لایحه قانون راجع به تغییرات وظایف وزارت نیرو مصوب ۱۳۵۹.۴.۲۱ ۶۱

- ۱۰- قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۲۲ ۶۱
- ۱۱- قانون تشکیل شرکت های آب و فاضلاب مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۱۱ ۶۲
- ۱۲- قانون تفسیر ماده واحده قانون تفکیک وظایف وزارتخانه های جهادسازندگی و وزارت کشاورزی مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۱۶ ۶۲
- ۱۳- قانون تشکیل شرکتهای آب و فاضلاب روستایی مصوب ۱۳۷۴/۹/۱۲ ۶۳
- ۱۴- پیشینه تاریخی تشکیلات و وظایف سازمان حفاظت و محیط زیست ۶۳
- ۱- قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۳/۸ ۶۴
- ۲- قانون تجدید تشکیلات وزارت کشاورزی و انحلال وزارت منابع طبیعی مصوب ۱۳۵۰/۱۱/۱۲ ۶۵
- ۳- قانون آب و بهره ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷ ۶۵
- ۴- قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ ۶۶
- ۵- قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱ ۶۷
- ۶- تبصره ۱۳ برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۶۸ ۶۷
- ۷- آئین نامه نحوه وصول عوارض به تناسب خدمات آلودگی از کلیه واحدهایی که فاضلاب آنها موجب آلودگی آب های سطحی و زیرزمینی می شود مصوب ۱۳۷۰/۲/۲۰ ۶۸
- ۸- سایر قوانین مرتبط با محیط زیست ۶۸
- ۹- حقوق آب ها ۶۹
- تبصره ۷۵
- بررسی حقوقی جایگاه اموال عمومی ۷۶
- الزام دولت به نگهداری کارآمد از اموال عمومی ۸۴
- ممنوعیت ایجاد حقوق ازتفاقی بر اموال عمومی ۸۵
- حمایت کیفری از اموال عمومی ۸۷
- قواعد حاکم بر استفاده از اموال عمومی ۸۹
۱. آزادی عموم در استفاده مشترک از اموال عمومی ۸۹
۲. برابری عموم در استفاده مشترک از اموال عمومی ۹۰
۳. رایگان بودن استفاده ی مشترک از اموال عمومی ۹۱
۴. اخذ مجوز برای استفاده اختصاصی از اموال عمومی ۹۱
۵. پرداخت هزینه در استفاده اختصاصی از اموال عمومی ۹۳
۶. موقت بودن استفاده اختصاصی از اموال عمومی ۹۴

۷. رقابت پذیری استفاده از اموال عمومی ۹۶
۸. رعایت اصول زیست محیطی در استفاده از اموال عمومی ۹۷
- منابع و مأخذ ۹۹

www.ketab.ir

مقدمه

مجموعه قواعد نشأت گرفته از حقوق عمومی که وظیفه حمایت از کاربری عمومی اموال عمومی را دارد، شامل اصولی در زمینه تملک، واگذاری، نگهداری و استفاده از اموال عمومی است. در مجموع این قواعد متفاوت از قواعد حقوق اموال قانون مدنی است و در چارچوب حقوق اداری، یک «حقوق اموال» خاص را ایجاد می کند. اصل غیرقابل واگذاری بودن، اصل غیرقابل توقیف بودن و اصول حاکم بر استفاده از اموال عمومی مانند اصل آزادی، اصل برابری و اصل مجانی بودن، از اجزای این نظام حقوقی اند که در پی حمایت از منافع عمومی در این زمینه است. اموال عمومی در سه جنبه مورد حمایت قرار می گیرد: در برابر تعرضات استفاده کنندگان از آن (کاربران)، برابر تقابل تفریط خود اداره و تعرضات اشخاص ثالث مانند مالکان مجاور اموال عمومی. برای مثال اصل حمایت کیفری از اموال عمومی آنها را در مقابل استفاده کنندگان مصون می دارد. اصل الزام به تعدیل حدود اموال عمومی و اصل عدم امکان تأسیس حقوق ارتفاقی بر اموال عمومی، مانع تعرضات مجاوران این اموال است و اصول غیرقابل واگذاری بودن و الزام به نگهداری از اموال عمومی، این اموال را در مقابل تعدی و تفریط خود اداره محفوظ می دارد.

الزامی کردن این راهکارها در قالب قانون ضرورتی اجتناب ناپذیر برای رفع تعرضات و خودسری ها نسبت به ثروت ملی است. نظام حقوقی کشور ما در زمینه اموال عمومی از نابسامانی و عدم شفافیت رنج می برد که این مسئله زمینه بروز مفاسد را تقویت کرده است. درباره حمایت از اموال عمومی نیازمند تأسیس یا تنقیح قانون هستیم. پیشنهاد می شود در چارچوب یک قانون جامع در زمینه اموال عمومی، ساماندهی مناسب در خصوص اموال عمومی تحت اختیار اشخاص عمومی اعم از دولت، مؤسسات دولتی و عمومی و شرکت های دولتی صورت پذیرد.

آب سر منشاء تولید تلاش و تمدن است. خداوند در قرآن کریم به عنوان والاترین و تنهاترین خالق هستی حیات هر چیزی را به آب وابسته دانسته است و تداوم حیات را در گرو وجود آب دانسته است.

اهمیت آب و آبیاری در کشاورزی بر کسی پوشیده نیست، مخصوصاً در کشاورزی ایران. جایگاه ویژه آب در صنعت، کشاورزی، بهداشت و تمامی فعالیت های انسانی، مهم و حیاتی بودن نقش آب در حیات همه ی مخلوقات را می رساند.

اگر تمام مشکلات و مسائل مربوط به تولید کشاورزی را در یک کفه ترازو و مشکلات و مسائل مربوط به آب را در طرف دیگر قرار دهیم مشکلات مربوط به آب سنگین تر خواهد بود.

کشور ایران در بخش نیمه خشک که زمین قرار دارد پس خارج از ذهن نیست که آب از قدیم الایام ارزش بسیار والایی نسبت به سایر مناطق داشته است. در گذشته با وجود مشکلات فراوان و نبود امکانات فنی برای دسترسی به آب های زیرزمینی دست به حفر چاه و ایجاد قنات و... زدند.

بر خلاف نفت و کالاهای دیگر آب را نمی توان در حجم زیاد از جایی به جای دیگر انتقال داد و لذا مصرف آن فقط به منابع محلی محدود است. به همین دلیل بپذیریم که اکثر مناطق کشور با کم آبی مواجه است. به طوری که در بعضی از مناطق امنیت و سلامت اقتصادی را به مخاطره خواهد افکند.

از جمله اینکه تغییرات اقلیم و اثر گازهای گلخانه ای الگوی بارندگی را تغییر داده است و در آینده نیز این مسئله جدی تر خواهد بود.

لذا این کتاب بر آن است تا تعریف درستی از قوانین حقوق عمومی در رابطه با اموال عمومی و آب و همچنین تاثیر آن بر اقتصاد کشور، پردازد. امید است با مطالعه این کتاب بتوانیم به اطلاعات عمومی خود در رابطه با قوانین حقوق عمومی و اموال عمومی بیافزاییم.

دیپلماسی آب های فرامرزی و نظام بین الملل

آب بخش جدایی ناپذیر زندگی ماست. دامنه تاثیر و نفوذ آن از نیازهای فردی روزانه تا پیچیده ترین فعالیت های صنعتی، کشاورزی و اقتصادی و همچنین فعالیت های اجتماعی و فرهنگی را شامل می شود.

ماهیت آب به گونه ای است که در یک مکان ساکن نبوده و به صورت جاری از جایی به جای دیگر تغییر مکان می دهد. این ویژگی به همراه مرزهای ملی در چشم انداز جغرافیای سیاسی جهان موجب شده، اختلاف، همکاری و مذاکره بر سر منابع آب، همچنین مدیریت آن، مسائل زیست محیطی و نقش آب در توسعه اقتصاد، بخش جدایی ناپذیر تعاملات کشورها با یکدیگر و سیاست خارجی آنها تلقی شود که ما آن را با عنوان «دیپلماسی آب» می شناسیم. وجود ۲۶۳ حوضه رودخانه ای فرامرزی در میان ۵۰ کشور تأثیر غیرقابل انکاری بر روابط دیپلماتیک این کشورها دارد.

علیرغم دگرگونی های بی سابقه در صحنه ژئوپلیتیک جهانی در بیش از یک قرن، آب همواره یک عنصر کلیدی در سیاست خارجی کشورها بوده است. منازعات متعددی از منازعات بر سر آب وجود دارد که موضوع آنها از ایجاد محدودیت بر سر منابع آب های فرامرزی (برای مثال مورد ترکیه، عراق و سوریه) یا آلودگی آب های سطحی و زیرزمینی (مورد رود دانوب در اروپا) را شامل می شود. در مناطق خشک و نیمه خشک جهان از جمله خاورمیانه و جنوب آفریقا، آب یکی از موضوعات حیاتی به شمار می رود که کشورهای همسایه یا واقع در حوضه آب های فرامرزی نیازمند همکاری و توافق هستند.